GENTRIFI... QUÈ?!

Imaginar, organitzar i habitar les alternatives a l'urbanisme capitalista

Memòria, Lluita i Resistència

EDITORIAL DESCONTROL

Títol: *Gentrifi... què?!*
Subtítol: *Imaginar, organitzar i habitar les alternatives a l'urbanisme capitalista.*

Autoria: Memòria, Lluita i Resistència

1a edició: març del 2026, Barcelona

Col·lecció: *Barricada Present*
Descontrol Editorial

C/ Constitució 19, Can Batlló, Nau 80, 08014 Barcelona
www.descontrol.cat | Tel. 93 4223787

ISBN: 979-13-87791-05-6

Dipòsit legal: B 5314-2026

Correcció: Vicenç Benéitez
Edició: Descontrol Editorial | editorial@descontrol.cat
Maquetació i disseny: Descontrol Editorial
Il·lustracions de l'interior dissenyades per: Memòria, Lluita i Resistència.
Il·lustració de portada: Descontrol Editorial
Imprès a: Descontrol Impremta | impremta@descontrol.cat
Distribució: Descontrol Distribució | distribució@descontrol.cat

---

Reconeixement –NoComercial (by–nc): Es permet la generació d'obres derivades sempre que no se'n faci un ús comercial i se'n citi la font.

Tampoc es pot utilitzar l'obra original amb finalitats comercials.

GENTRIFI... QUÈ?!

Imaginar, organitzar i habitar les alternatives a l'urbanisme capitalista

Memòria, Lluita i Resistència

EDITORIAL DESCONTRÒL

PRÒLEG

La ciutat com a símptoma: imaginaris, cossos i sobiranies en disputa

La realitat no és aquí per a ser creguda,
sinó per a ser creada.
LEONORA CARRINGTON

Quan un col·lectiu escriu des de l'experiència situada i des dels conflictes reals, i no des d'una abstracció acadèmica despolititzadora, el text esdevé un instrument d'anàlisi, cura i creativitat col·lectiva. Permet enfocar allò que sovint queda naturalitzat pel discurs dominant: la manera com el capital s'apodera dels territoris i reorganitza la ciutat segons les seves necessitats d'acumulació i divisió social.

Aquest llibre no es deixa entendre només com a relat ni com a contenidor de coneixement. Opera com un dispositiu i circula entre cossos i contextos com una eina carregada d'intencionalitat política. No s'esgota en allò que explica; actua precisament en allò que posa en joc. Lluny de limitar-se a recollir la trajectòria d'un col·lectiu compromès o el resultat d'anys d'investigació, aquest llibre es presenta com una matèria activa, travessada per pràctiques, afectes i conflictes. Un dispositiu llibre que intervé, que obre preguntes, que desplaça marcs de percepció i convoca formes de fer conjuntes. Llegir-lo implica entrar en una relació, deixar-se afectar, prendre posició, activar l'ús.

En aquest sentit, l'edició s'inscriu en una ecologia de lluites, dialoga amb experiències situades i contribueix a sostenir-les. No ofereix receptes ni solucions tancades, sinó eines per pensar, reconèixer i desarticular dinàmiques de dominació. Esdevé un quasi-objecte, que camina amb nosaltris, que reforça la capacitat col·lectiva d'interpretar i intervenir en allò que ens travessa[1].

La matèria d'estudi és la gentrificació, una estratègia estructural del capitalisme per desposseir les classes populars del seu espai de vida i convertir-lo en un actiu especulatiu. Funciona com a mecanisme de redistribució regressiva: expulsa, concentra renda, disciplina poblacions i reorganitza la ciutat perquè respongui als interessos de qui acumula capital (i, de pas, aprofundeix en la fractura social).

L'exercici-denúncia d'aquesta publicació està atent no només a l'anàlisi dels fets, sinó també a la importància de donar-los forma i imatge, d'articular maneres de figurar processos i dinàmiques que queden diluïts, recoberts o intencionadament apartats del nostre camp de percepció. Hi ha vulneracions que no es presenten com a violència, sinó com a política urbana, expulsions que no s'anomenen com a tals, sinó que es qualifiquen de «revaloració», i pràctiques especulatives que no es jutgen, sinó que es normalitzen com a desenvolupament econòmic.

Aquest llibre actua com un gest doble, una operació que combina anàlisi crítica i potència imaginativa. D'una banda, parteix de la comprensió que la gentrificació no és

---

1 Un quasi-objecte, com suggereix el filòsof Michel Serres, no és ni un objecte tancat ni una relació abstracta, sinó allò que circula entre cossos i, en circular, els constitueix. No existeix per si mateix, sinó en el moviment que produeix: en el pas de mà en mà, de veu en veu, de situació en situació. El quasi-objecte no representa una comunitat, la fa possible. Serres, Michel, 1982 (1980). *The Parasite.* Traducció de l'original francès per Lawrence R. Schehr. Baltimore i Londres: Johns Hopkins University Press.

un fenomen inevitable ni un efecte col·lateral del progrés, sinó una peça clau en el funcionament i el manteniment del capitalisme contemporani. Des d'aquí, el llibre articula un mapa polític d'aquests processos: n'assenyala els actants, els interessos, les estructures materials i simbòliques que els sostenen. Forada el simulacre que anomenen realitat per fer visible allò que sovint queda naturalitzat, diluït o ocult, i permet percebre, veure i pensar la complexitat d'un mecanisme central per a la reproducció del capital.

Però aquest gest analític no s'esgota en la denúncia. És precisament des d'aquesta comprensió crítica, i amb ella, que emergeix un segon moviment, de caràcter creatiu i polític. El llibre ens torna atentis a formes d'organització i d'imaginació col·lectiva que concentren una energia transformadora: pràctiques que no només resisteixen, sinó que assagen altres maneres d'habitar, de vincular-se i de produir món. En aquest sentit, el llibre no es limita a descriure el conflicte, sinó que activa la capacitat d'imaginar respostes hàbils, situades i capaces de fer trontollar l'ordre establert.

La ciutat com a cos simptomàtic

Una de les intuïcions centrals d'aquest llibre és també una de les més bàsiques des d'una perspectiva materialista: tot procés social necessita un suport on inscriure's. Les ideologies, les economies polítiques, les formes d'opressió, els règims de desig i, igualment, les resistències humanes i més-que-humanes, s'encarnen en espais i en matèries. Les ciutats no són entitats neutres o escenaris passius de la nostra vida, sinó cossos simptomàtics: acumulen tensions, produeixen signes del que les travessa i, com qualsevol cos, reaccionen, afecten i es deixen afectar, però també generen defenses davant les categories en què el poder vol fixar-les.

Des de finals del període gòtic, quan la ciutat moderna comença a configurar-se segons les necessitats emergents

de la nova classe comerciant, la burgesia primerenca farà de l'espai urbà el seu instrument privilegiat. La urbanitat (urbanisme) ha funcionat de manera ambivalent: com a aparador del poder i, alhora, com a refugi i laboratori de formes de vida dissidents. A diferència d'altres formes d'assentament, organitzades entorn de la reproducció immediata de la vida i de la satisfacció directa de necessitats bàsiques, la ciutat es construeix com un espai excedentari, obert i dens, on es poden assajar maneres de viure que desborden l'ordre establert.

Històricament, les trames urbanes han acollit pràctiques comunitàries que escapen o resisteixen la lògica mercantil, han fet possibles aliances imprevistes entre persones, col·lectius i elements no humans, i han constituït el terreny material on han pres forma cultures de resistència i projectes polítics emancipadors. De la Comuna de París a les lluites LGTBIQ+, de la resistència republicana anarcosindicalista durant la Guerra Civil als ateneus populars, casals, assemblees i sindicats, la ciutat ha estat l'espai on s'han teixit formes d'organització capaces de disputar l'ús, el sentit i la propietat de l'espai urbà. És en aquest camp dens i conflictual on es juga el dret a la ciutat i no només com a accés a l'habitatge o als serveis, sinó com a capacitat col·lectiva de produir i reapropiar-se de l'espai urbà.

La ciutat, com el cos, no respon únicament als desitjos de qui la planifica, la governa o la capitalitza. També activa contradesitjos, friccions i coalicions insurgents que poden interrompre, desviar o posar en crisi els imperatius del capital. En aquesta tensió permanent entre control i desbordament, la ciutat es revela com un camp de conflicte polític i com un espai sempre propici a la possibilitat de revolta.

Gentrifi... què?! aporta una idea fonamental: la gentrificació no és només un procés urbanístic, sinó un dispositiu que intervé en la conformació mateixa de la nostra vida

sensible. La ciutat actua sobre el nostre camp simbòlic: orienta el que considerem desitjable, el que percebem com a risc, el que llegim com a normalitat o anomalia i, fins i tot, allò que pensem que és possible. Determina, en termes psicoanalítics, les coordenades del nostre desig, i ho fa a través d'un ordre material que distribueix qui té dret a habitar/imaginar, qui pot ocupar la mirada pública i qui queda relegat a la invisibilitat.

En aquest marc, la gentrificació opera com una tecnologia de la normalitat pròpia del realisme capitalista que descriu Mark Fisher: naturalitza el preu com a criteri d'existència, produeix por com a afecte bàsic, converteix l'escassetat en sentit comú. Ens interpel·la constantment perquè assumim que la vida «ha de ser» més cara, que l'ús col·lectiu de l'espai és una molèstia i que la comunitat és una desviació del que és funcional des del punt de vista del mercat[2].

Però és també, i això el llibre ho destaca amb lucidesa, una tecnologia del desig. La gentrificació regula qui pot estar en un lloc, però també què hem d'anhelar per considerar-nos subjectes adequats al capitalisme contemporani. Promou una imatge ideològica plana i higienitzada del futur: espais ordenats, conductes disciplinades, consum cuidat i precarietats expulsades de la visibilitat. És una producció d'imatges que es presenten com a inevitables, tal com Fisher advertia quan parlava de l'horitzó tancat del capitalisme, un horitzó en el qual costa, fins i tot, imaginar alternatives.

Quan la ciutat ofereix una imatge excessivament amable, quan sembla que tot encaixa i que tot funciona, cal preguntar-se què ha estat esborrat perquè aquest ordre aparegui com a natural. Cada somriure fixat en les imatges renderitzades de la ciutat amaga una absència que, si s'observa amb atenció, esdevé inquietant: algú ha estat expulsat, una

---

2 Fisher, Mark, 2024 (2021). *Deseo postcapitalista. Las últimas clases.* Buenos Aires: Editorial Caja Negra.

memòria ha estat cancel·lada o una forma de vida ha estat desautoritzada.

Les formes planes, com els anuncis publicitaris o els maniquins, cossos sense carn, són ominoses, sinistres, tal com assenyala Freud, perquè la seva aparent neutralitat i absència de conflicte congelen el moviment. Generen una imatge-trampa que, sostinguda en el temps, deixa de ser tranquil·litzadora i esdevé pertorbadora. En aquesta quietud forçada, allò que no hi és pesa tant com allò que es mostra.

La història de l'art coneix bé aquesta lògica de l'engany. Des del *trompe-l'œil* fins a les il·lusions òptiques més sofisticades, l'(ab)ús ideològic de la imatge ha operat sovint com a *trampa per a la mirada*: una superfície que promet profunditat, vida o presència, però que en realitat fixa, immobilitza i substitueix el real per una aparença controlada. El problema no és mai la vella acusació de la imatge com a engany, o ni tan sols l'engany en si, sinó quan aquest engany es naturalitza i deixa de ser reconegut com a tal.

En el context contemporani, aquestes imatges-trampa busquen pacificar la relació sentits-món, cos-experiència. No conviden al joc ni al dubte, sinó a l'acceptació passiva d'un món sense fricció, sense restes, sense conflicte. La ciutat gentrificada es presenta així com una gran escenografia: neta, lluminosa, funcional, plena de gent però buida de vida humana i més-que-humana.

És en aquest punt on l'ominós, allò sinistre, emergeix amb força. Allò que sembla excessivament perfecte revela la seva violència: l'expulsió, l'esborrament, la desautorització de cossos i memòries. Davant d'aquestes imatges planes, la tasca crítica implica reintroduir profunditat, ombra i temps, tornar a activar el moviment allà on la imatge dirigida havia fixat el món[3].

3 La imatge dirigida o operativa, tal com la conceptualitza Jussi Parikka, designa aquelles pràctiques visuals que no es defineixen pel seu valor

El text que teniu a les mans recorda que desentranyar la gentrificació implica, doncs, analitzar alhora la transformació material del territori, el segrest de la nostra capacitat imaginativa i la configuració simbòlica del desig. Només així podem entendre la seva funció estructural, que consisteix a garantir les condicions subjectives i espacials perquè el capitalisme es reprodueixi i continuï semblant l'únic ordre possible.

Imatge, ciutat i colonialitat

Aquest llibre llegeix la gentrificació com una dinàmica que travessa simultàniament territori, relacions i subjectivitats. La ciutat hi apareix com un dispositiu d'imatges i de forces on el capital articula, a escala *macro* i *micro*, una mateixa lògica d'ocupació, extracció i control.

La imatge urbana (*renders*, relats de progrés, paisatges idíl·lics, dòcils i pristins) reactualitza l'imaginari colonial sota formes contemporànies. Allò que històricament es va legitimar com a conquesta i civilització reapareix avui com a regeneració, revalorització o revitalització. La ciutat es converteix així en l'escenari privilegiat on la promesa de modernitat es desvela en expulsió, esborrament i despossessió, reproduint a l'interior de l'Europa fortalesa les mateixes lògiques que van sostenir (i encara sostenen) l'ocupació de territoris i cossos alteritzats.

La violència urbana del capital s'infiltra en el quotidià, en els gestos, en les percepcions i en les maneres d'habitar. El *macro* es replica en el *micro*: en l'arquitectura que ordena

---

representacional ni per la seva funció contemplativa, sinó per la capacitat d'operar dins de sistemes tècnics i de càlcul. El seu poder rau en la seva integració naturalitzada en infraestructures que estructuren la percepció i la gestió del món contemporani. Parikka, Jussi (2025). *Imágenes operativas: De la representación visual al cálculo y la automatización*. Caja Negra Ed.

els cossos, en els codis que defineixen qui pertany i qui sobra, en les imatges que produeixen consens i anestesien el conflicte.

Aquesta operació recolza sobre una economia específica de la imatge, hereva del projecte il·lustrat i de la seva ombra colonial. La promesa de llum, claredat i transparència, tan arrelada en la tradició judeocristiana i moderna, ha funcionat també com una tecnologia de dominació. Allò que s'il·lumina es governa; allò que s'ordena es pacifica; allò que es fa visible com a net, funcional i eficient expulsa el que no encaixa. Les imatges lluminoses de la ciutat gentrificada no dissipen la violència: la produeixen i la legitimen. En aquest excés de llum, la raó no s'allibera, sinó que adorm el conflicte; i en el seu dormir, com advertia Goya, produeix monstres.

Marie-José Mondzain desenvolupa el concepte d'*iconomia* per vincular l'organització de la vida amb la circulació de les imatges[4]. La seva proposta parteix d'una intuïció fonamental: les imatges no són simples representacions, sinó dispositius actius en els processos de subjectivació i en la configuració de la vida social. Amb aquest neologisme, Mondzain posa en relació el funcionament de les imatges amb l'*oikos*, la casa en la Grècia antiga, entesa no només com a espai físic, sinó com a unitat complexa formada per cossos humans i no humans que comparteixen una mateixa vida material.

Ja Aristòtil distingia entre dos règims econòmics: l'*oikonomía*, orientada a l'administració del necessari per al benestar de la casa i, per extensió, de la polis, i la *crematística*, dedicada a l'acumulació il·limitada de béns. Aquesta distinció és clau per entendre com, en el capitalisme

4 Mondzain, Marie-José (2005). *Image, Icon, Economy: The Byzantine Origins of the Contemporary Imaginary.* Stanford: Stanford University Press.

contemporani, la lògica de l'acumulació ha colonitzat tots els àmbits de la vida, inclòs l'imaginari. La connexió genealògica entre icona i economia revela que les imatges no només representen l'ordre econòmic, sinó que el sostenen, el naturalitzen i el fan desitjable.

No és casual que en moments de crisi política o religiosa emergeixi sempre una disputa sobre la funció i la legitimitat de les imatges. Hi ha, en aquestes disputes, una consciència latent que en la dimensió imaginària es juga la condició de possibilitat tant del pensament com de la vida en comú. Els reconeguts com a Pares de l'Església ho van entendre aviat: les imatges permeten encarnar allò invisible, donar cos a l'inefable, però també poden produir desig, fixar-lo i governar-lo. Aquesta relació entre icona, *oikonomía* i desig és fonamental per comprendre les bases simbòliques de l'autoritat occidental i del seu desplegament capitalista a escala global.

A primera vista, el panorama sembla devastador. La sensació que no hi ha alternativa s'imposa com un fet inevitable, però no ho és: sols és una construcció. Neix d'una sobreexposició visual que ens desborda i ens esgota. Vivim envoltades de pantalles, saturades pel soroll constant de les xarxes i les plataformes audiovisuals. Paradoxalment, aquesta hipervisualització de l'existència va de la mà d'un empobriment dels imaginaris. La repetició incessant del mateix anul·la la possibilitat de l'esdeveniment i de la diferència.

Tanmateix, les imatges, com la ciutat, no són mai completament obedients. Sempre desborden les intencions de qui les produeix. La seva condició resistent, hospitalària, performativa i indòmita, malgrat tot, constitueix una de les dimensions més fecundes del pensament contemporani sobre la cultura visual. La seva ingovernabilitat esdevé avui una font d'inspiració per a pràctiques artístiques, moviments de base i projectes emancipadors que busquen teixir

xarxes d'afecte, de desig i de transformació al marge de l'ordre establert. Exercicis que no prometen salvació, però que restitueixen la possibilitat de l'alegria, de l'esperança i de l'acció col·lectiva davant l'imaginari apocalíptic que se'ns imposa constantment.

La raó, contràriament al que proclama la ideologia de la transparència, no és una superfície plana ni una llum absoluta. És una força que habita el clarobscur, que es construeix en la tensió, en la fricció, en l'opacitat del que no es deixa reduir. És des d'aquesta zona inestable, on la imatge no tanca i el sentit no s'imposa, que podem imaginar, crear i desitjar altres formes de vida. Cap imatge homogènia, sense ombres ni tonalitats, pot donar compte de la complexitat ni de les possibilitats que podem obrir.

És precisament aquí on tenim una possibilitat política. Allà on la imatge colonial intenta fixar l'ordre, emergeixen esquerdes, desajustos i resistències. El malestar que produeix la gentrificació no és un efecte col·lateral, sinó un senyal, la prova que el dispositiu no es tanca del tot, que el control no és absolut. En aquestes escletxes, la ciutat pot tornar a esdevenir un espai d'assaig, de reapropiació i de conflicte polític.

Perquè no hi ha res més violent que anomenar «millora» allò que és expulsió, ni res més pervers que dir «progrés» al que no és sinó desposessió.

Imaginació i política prefigurativa

En un món ple de càmeres, ens han encasellat en el paper de simples espectadores. Alhora, hem après a obeir iconografies complaents amb imaginaris de moda. En aquest procés, sembla que hem oblidat que també tenim agència creativa amb la capacitat de decidir com volem narrar les nostres vivències i, sobretot, cap a on volem reapropiar-nos del poder de crear imatges i de transformar la realitat.

En aquest llibre es troba una invitació molt poderosa, sorgida d'una atenció minuciosa i de la convicció que la lluita no és només reacció, passió, compromís i organització, sinó també creació. El text que ens convoca és també una invitació a començar a viure el futur en el present. Ens recorda que no hem d'anhelar una salvació futura, sinó fer créixer les formes de fer, d'organitzar-se i d'imaginar que ja operen aquí i ara. Això és atendre a la utopia material, adonar-nos que és des del present, però també des d'una observació creativa del passat, des d'on teixim imatges de futur. Això és el que el llibre recull com a «política prefigurativa»: fer de la pràctica quotidiana un prototip de món, convertir la vida compartida en un espai d'assaig i imaginació constants.

L'autogestió, els centres socials, les xarxes de suport mutu, les comunitats que inventen infraestructures pròpies són imatges en acte. Contraimatges i contramemòries que desestabilitzen l'imaginari dominant del capital i obren altres maneres de veure, sentir i habitar. Practiquen potències de futur de manera situada, des de la fragilitat i la vulnerabilitat. Les ciutats del demà ja existeixen: són petites, precàries, sovint invisibles, però bateguen. Allà on una col·lectivitat imagina plegada, el futur s'obre pas.

En aquest sentit, el llibre posa la imaginació al centre com una potència política material. No com a fantasia evasiva, sinó com a capacitat d'especular, de provar, de sostenir l'obertura del possible. Davant la mandra contemporània del pensament, una mandra induïda que desconfia de la creativitat i de l'especulació, el llibre reivindica la imaginació crítica com una eina imprescindible per a les lluites. Sense ella, no hi ha alternativa, només gestió del present, nostàlgia de victòries passades o por paralitzant de repetir errors.

Aquesta desactivació de la imaginació no és casual. L'acadèmia, els museus i les institucions culturals han segrestat sovint les pràctiques creatives mitjançant processos

de blanqueig, extractivisme i neutralització política. El que neix del conflicte és convertit en objecte, el que emergeix de la vida col·lectiva és desposseït de la seva força transformadora. Contra aquesta captura, el llibre retorna la imaginació al seu lloc d'origen: el carrer, la ciutat, el vincle, el cos compartit.

Llegir-lo és també un exercici de reaprenentatge sensorial i polític que ens ensenya a veure allò que es vol que la ciutat amagui, allò que el capitalisme vol naturalitzar, allò que el poder implanta com a inevitable. Però sobretot ens ensenya a sostenir la complexitat i el conflicte sense clausurar-los en imatges planes, transparents o tranquil·litzadores i ens encoratja a confiar en el clarobscur, en les tonalitats, en les formes inestables que mantenen el món obert.

En última instància, aquest llibre construeix confiança. Confiança en la capacitat de pensar juntes, d'imaginar sense garanties, d'equivocar-nos i tornar a provar. Ens recorda que habitar és una pràctica col·lectiva, que la ciutat és un cos comú, i que la vida, quan deixa de compartir-se, deixa de ser vida. Sense imaginació crítica i creativa no hi ha lluita possible. Amb ella, fins i tot en la precarietat, el futur deixa de ser una promesa llunyana i comença a prendre forma en el present.

Ens han fet creure que la ciutat és una superfície llisa, que tot es pot mesurar, parcel·lar, vendre. Però sota aquest paviment impenetrable hi ha una trama de memòries, afectes, derrotes i resistències. Una xarxa subterrània on allò popular continua respirant. Voldria concloure aquest pròleg descrivint una imatge:

El futur no serà un edifici nou: serà una esquerda.
Una guspira d'autogestió.
Una assemblea en un local humit.
Una comunitat que decideix no desaparèixer.

Si gentrificar és expulsar, llavors imaginar, escriure i organitzar-se és retornar. Aquest llibre és un retorn. No es tracta d'un retorn messiànic ni redemptor, arrelat a la promesa religiosa d'un futur pur que ho resolgui tot. És un retorn fantasmagòric. Com l'espectre de la classe treballadora que recorre Europa: no una presència plena, sinó la insistència d'allò reprimit, perseguit i silenciat. El retorn del que no ha deixat mai d'inscriure's, del que insisteix a aparèixer malgrat els intents constants d'esborrar-lo.

Aquest retorn irromp com un símptoma. No porta pau ni reconciliació, sinó desajust. Inquieta la tranquil·litat neoliberal, erosiona la normalitat imposada, trenca la fantasia d'un present sense alternatives. És la memòria de les lluites que no han estat vençudes, sinó interrompudes, de les formes de vida que no han desaparegut, sinó que han estat desplaçades, esdevenint subterrànies: obligades a replegar-se.

Per això retorna una i altra vegada. No per nostàlgia, sinó per excés d'energia. Una energia acumulada en el saber compartit, en les pràctiques cuidades, en les formes d'organització que persisteixen malgrat una derrota. El que retorna no és el passat tal com va ser, sinó la seva potència no realitzada. Memòria activa. Lluita que no s'ha deixat clausurar. Resistència que no accepta final.

Júlia Lull Sanz

INTRODUCCIÓ: QUÈ ÉS LA GENTRIFICACIÓ?

El poder capitalista s'ha deslocalitzat, desterritorialitzat, a la vegada en extensió, a l'estendre la seva empresa al conjunt de la vida social, econòmica i cultural del planeta, i en intensió, a l'infiltrar-se en el si dels estrats subjectius més inconscients.

FÉLIX GUATTARI, *Las tres ecologías*

Material complementari

UNA FILOSOFIA, DUES CLAUS I TRES EIXOS

La gentrificació són les expressions capitalistes materialitzades en l'espai edificat.

Perspectives d'abordatge

Hi ha tres línies d'estudi imprescindibles per a comprendre la figura sencera de la gentrificació i, sobretot, per organitzar-nos en la disputa territorial que ens planteja el capitalisme:

L'**ECOSOFIA**, de Félix Guattari. Una perspectiva de l'ecologia de mirada àmplia en que les dimensions ambiental - social - mental són indivisibles i igualment necessàries.

La dimensió COLONIAL del procés de gentrificació en tant que mètode d'ocupació, espoli i memoricidi territorial. La perspectiva descolonial serà clau tant en l'anàlisi com en la construcció de futurs desitjables.

La proposta d'Irene Sabaté Muriel de la SOBIRANIA RESIDENCIAL. Ens permet estendre la idea de llar més enllà dels murs físics de l'habitatge per obtenir una comprensió centrada en les condicions de reproduir la vida i, sobretot, de fer-ho en comunitat i de manera plaent.

Els tres eixos del capitalisme

Entenent la gentrificació com l'expressió geogràfica del capitalisme, podrem definir-ne els mecanismes interns a partir de l'anàlisi marxista que ens descriu el model capitalista.
Ho farem a partir d'aquests tres eixos:

- Acumulació per despossessió
- Lluita de classes
- Producció permanent

Tot i l'aparent dificultat d'estudiar i, sobretot, entendre la gentrificació com a procés, les seves bases són materials i, per tant, identificables i comprensibles, cosa que les fa també qüestionables i combatibles.

CAPÍTOL 2

QUÈ ÉS LA GENTRIFICACIÓ?

Gentrificació és una paraula que, a primera vista, pot semblar molt densa. Aparentment descriu un concepte complex, ple de tecnicismes i línies argumentals difícils de traçar. I és així, en part. Però encara que en les seves profunditats contingui una dificultat per entendre-la, en la seva superfície no descriu més que les mecàniques del sistema capitalista aplicades a l'espai geogràfic, a la producció i reproducció del territori.

Aquests processos transformen les geografies de tot el món en parcs temàtics, en paròdies culturals a la venda, en espais de consum buits i asèptics. Transforma espais habitables en entorns completament hostils i violents, ja que estan basats en la despossessió, el domini de classe i la destrucció de l'ecosistema per al benefici privat. La gentrificació és un virus que es propaga devorant barris, pobles, ciutats i entorns naturals per al benefici exclusiu de les inversores privades i les classes polítiques. El seu cost és la devastació de tot allò propi (les identitats, les memòries i pertinences) i la destrucció de les comunitats locals i la xarxa que les sustenta. I tota aquesta violència econòmica, social i, com veurem, ideològica, s'*encarna*, pren presència física, en l'espai que habitem dia a dia i en els nostres cossos.

2.1 TOT S'ENCARNA

Tot, per més abstracte o teòric que ens sembli (l'art, la filosofia o, fins i tot, internet), pren presència física en l'espai. Tot es materialitza en la geografia, en el territori. Agafem els exemples d'abans: l'art sembla fàcil d'entendre, s'encarna en obres (pintura, escultura, llibres, etc.), però també en arquitectures (museus, teatres o cases de subhastes). La filosofia o, més en general, el pensament, pren presència física en tesis doctorals, arxius documentals i llibres divulgatius. Però també en espais immensos, com ara escoles, universitats o biblioteques: centres d'acumulació del coneixement que s'edifiquen arreu del territori.

El cas més clar d'abstracció encarnada és tot allò digital. Per més abstracte que ens sembli, el món virtual pren una presència geogràfica enorme: terminals (mòbils, ordinadors) que es construeixen a partir de minerals extrets en mines localitzades per tot el sud global sota condicions terribles; milers de quilòmetres de cablejat subterrani i subaquàtic que en teixeixen la comunicació; satèl·lits orbitant la Terra que connecten tots els dispositius i acaben sent brossa espacial abandonada; centrals elèctriques, tèrmiques, hidroelèctriques i nuclears, camps de panells solars i parc eòlics que produeixen l'energia necessària per fer funcionar cada aparell i per generar cada quilovat de potència; una xarxa enorme de cablejat aeri sostingut per enormes torres metàl·liques que ocupen el paisatge; magatzems gegants de dades plens de servidors funcionant 24/7; cementiris de tecnologia obsoleta que s'acumulen en territoris del sud global; i un llarg etcètera de geografies logístiques i territoris

«de sacrifici» que sostenen, precisament, aquesta virtualitat tan «abstracta».[10]

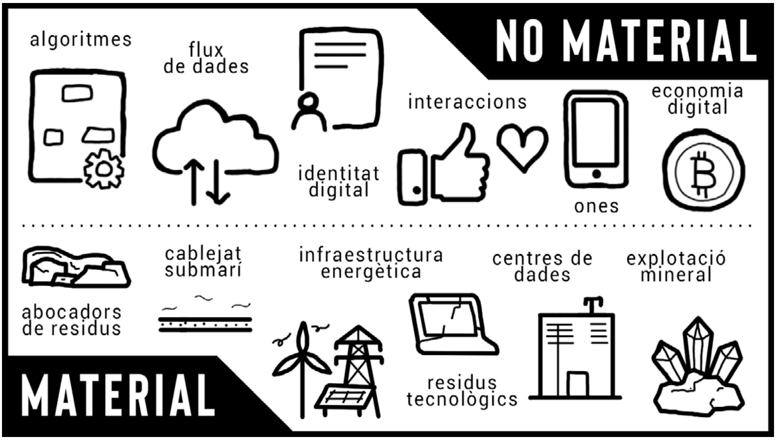

Podem reconèixer en el capitalisme una necessitat constant d'autorepresentar-se com a «economia abstracta» tot i la seva òbvia necessitat de prendre presència en el cos i l'espai. És un procés de difuminació de les conseqüències devastadores que produeix alhora que un mecanisme d'autodefensa que impedeix detectar uns agents concrets a qui exigir responsabilitats. Un exemple molt evident d'aquest «joc» entre representació i distància és la indústria càrnia, on hi ha un treball enorme d'abstracció de la matança en sèrie que necessita la indústria per sostenir-se però que seria massa devastador fer-la pública. Els escorxadors, les macrogranges, els mitjans de transport, fins i tot les condicions laborals en aquests espais, són tan brutals que si en prenguéssim consciència segurament trontollaria tot el circuit d'acumulació basat en l'explotació animal. És per això que les imatges de la càrnia són sempre animals feliços, o que la majoria de les peces de carn a la venda són tan poc

10 Per a millorar-ne la lectura, hem afegit al QR de cada bloc la gràfica en format digital per a poder consultar-la i fer-hi zoom.

concretes (trossos d'on no es pot ni reconèixer l'animal, ni parts del cos), o que moltes indústries capitalistes no mostren els processos de producció i n'oculten premeditadament certs sectors, massa brutals per sostenir la seva idea de «sistema sostenible».

D'altra banda, al capitalisme li cal un enorme esforç per «normalitzar» aquests circuits ultraviolents, cosa que veurem detallada durant tot el llibre. En el cas de la tecnologia hi ha una narrativa acumulada de segles entorn del progrés i la definició d'humanitat com a espècie descrita per aquest desenvolupament infinit, així com una construcció cultural entorn del domini humà sobre la natura que ve a justificar i, sobretot, «normalitzar», tota aquesta violència, especialment en el cas de la indústria càrnia. Sense aquesta abstracció i aquest treball de normalització cultural la indústria càrnia no podria sostenir-se gaire temps sense haver de revisar tot el seu model productiu. El mateix passa amb tot tipus d'indústria capitalista, que necessàriament es basa en l'explotació i l'espoli. Pensem en indústries com l'agrícola, la tèxtil o la de producció energètica, entre moltes altres.

Tornant a la producció de territori podem dir que els models productius, les relacions socials, les discriminacions i els poders capitalistes també s'encarnen en l'espai. Es pot resseguir la història humana a partir de les representacions de poders i models de dominació: esglésies, palaus, castells, muralles, presons, parlaments, casernes militars, etc. I si tot s'encarna, si tot pren presència física, podem establir una història política dels espais que ens permetria entendre les diferents etapes socials en funció de la seva relació amb el territori, la geografia i l'arquitectura de l'espai.

El no-control de la geografia i l'entorn obliga al nomadisme, a la recol·lecció, al moviment permanent i a l'arquitectura efímera, lleugera i comunitària. El control dels recursos, el sòl i l'extracció de valor del territori permet

el sedentarisme, el conreu, l'establiment i l'edificació de ciutats en geografies privilegiades (rius, zones fèrtils, muntanyes i turons) i, sobretot, la disputa per aquests territoris privilegiats. La necessitat de controlar les fronteres i els límits territorials porta a estructures feudals, que es representen en castells centrals, pobles cada cop més perifèrics i grans muralles de protecció. La necessitat de controlar la població, dirigir-ne les conductes, extreure'n força de treball i renda, es tradueix en models territorials capitalistes que permetin la gestió de la vida de la ciutadania: parlaments, espais de reproducció del coneixement, de mediació de l'opinió i de control del cos, espais de clausura, etc. La necessitat d'espoli i extermini per sostenir el model productiu capitalista construeix geografies colonials de segregació, tortura i matança: la gestió de la mort, per exemple. I així successivament.

Seguint aquesta línia de reflexions arribem a una primera definició:

> La gentrificació són les dinàmiques de producció capitalistes que prenen presència física en el territori i el seu desenvolupament.

Des d'aquest punt de vista podem seguir la tasca de construir aquesta història política dels espais per responsabilitzar-nos, col·lectivament, de com edifiquem el territori i quins mecanismes de contrapoder podem organitzar. Entendre que l'espai és ideològic, que encarna les violències i abusos del sistema de producció per més abstracte que sembli, i que ens cal desenvolupar eines pròpies des de l'autogestió per a visibilitzar-ho, enfrontar-nos-hi i proposar models operatius per a construir territoris plaentment habitables. A causa de la nostra formació i professió donarem un pes de responsabilitat enorme a l'arquitectura, que sempre s'ha situat del costat del poder i els privilegis de

classe. Però quan diem *arquitectura* no ens referim a l'acció d'edificar l'espai humà, que podria ser una acció popular, col·lectiva i emancipadora, sinó a l'arquitectura acadèmica, que ha privatitzat els circuits de producció d'espai i els ha posat al servei de les elits socials i els seus interessos especulatius.

2.2 QUÈ ÉS LA GENTRIFICACIÓ?

De definicions del terme n'hi ha moltes; la més comuna és la que entenem per «ennobliment», que descriu «un procés d'augment del valor del sòl i el cost de vida d'un territori i la conseqüent substitució de la població autòctona per una de major poder adquisitiu». És en gran part encertada però nosaltres hem intentat treballar des d'una perspectiva prèvia a l'expulsió, situant la gentrificació com a encarnació territorial de la producció capitalista que afecta tots els segments de la producció de l'espai, no només en les seves conseqüències socials. És a dir, per a nosaltres:

1. **És l'única manera de desenvolupament territorial que té el capitalisme.** Des del model econòmic capitalista no hi ha cap altra manera de construir territori: gentrificació és capitalisme. Una cosa no pot anar sense l'altra, i tot el que són reformismes dintre de l'administració capitalista cal posar-ho en dubte des d'aquí. La descripció d'«ennobliment» que vèiem abans sí que conté un punt d'evitabilitat, com si fossin fenòmens que es poden donar o no, ja que podríem concebre l'augment de valor del sòl sense substitució poblacional, que és el relat de l'administració pública i moltes corporacions per desresponsabilitzar-se dels seus actes especulatius. Relacionar d'arrel gentrificació i capitalisme ens ajuda a deixar d'entendre-la com un procés aïllat, casual i puntual, i començar a tractar-la com un

procés indispensable en l'extracció de valor i el planejament territorial capitalista.

2. **La gentrificació basa el seu procés de desenvolupament en la segregació**. Separa tant les funcions del territori com la població que hi té accés. La divisió més evident és la referida a la renda, la segregació en funció de la classe, que comporta mobilitzacions forçades i expulsions segons la riquesa de les persones. Però la segregació s'interrelaciona amb altres factors de dominació i opressió, com el racisme, el masclisme, el capacitisme, l'edatisme, etc., a partir de la construcció de la possibilitat i la impossibilitat d'accés a certs espais i a certs drets territorials que han de garantir la reproducció de la vida. Quan parlem de segregació i expulsió ha de quedar clar que no només s'executen mitjançant la violència policial i els instruments judicials, sinó també a través d'expulsions o desnonaments, incloent els anomenats «invisibles», aquells «voluntaris», «normalitzats» o difícils de detectar —pel fet de no poder pagar el preu de lloguer o del cost de vida de la zona, per bloquejos administratius, per dificultats de teixir una xarxa de suport, etc.—. Aquesta segregació «invisible» respon sempre a qüestions estructurals. Si aquestes persones exposades a la segregació es resisteixen en el temps s'activaran els mecanismes de violència amb els burofaxos, les denúncies, la BRIMO, lleis, organitzacions feixistes i tot l'*espectacle* que organitzen per mobilitzar-nos forçadament. Que en un territori «no hi hagi expulsions» (o com a mínim no siguin notòries) no vol dir que no hi hagi segregació o que no s'estigui gentrificant. Si bé la gentrificació necessita expulsió i renovació poblacional perquè el territori sigui rendible —la base de tot el joc—, els processos són llargs, tant pel que fa a projecte urbanístic com a inversió de

capital, i per això ens podem trobar situacions en què es facin intervencions urbanístiques grosses (naturalitzacions, infraestructures, fins i tot comerços i espais orientats a altres perfils poblacionals o al turisme) sense una expulsió imminent. L'expulsió i la substitució poblacional, però, han d'arribar en algun moment per tal que l'acumulació de capital segueixi la seva lògica d'extracció de valor.

3. **Aquesta segregació s'aconsegueix mitjançant la producció d'escassetat**. És important parlar de «producció» d'escassetat perquè es refereix al fet que és una escassetat artificial, construïda, com l'escassetat d'habitatges. La gentrificació fa «normal» —o normalitza— que allò necessari per a la vida passi a ser un privilegi escàs i a la venda. Fa «normal» que viure al costat d'un parc, d'una escola, d'un hospital o d'un centre cultural sigui més car que viure en un territori sense infraestructures. D'aquesta diferència entre territoris se'n diu *geografia desigual*, i explica per què territoris que no estan infraestructurats, on no hi ha serveis, equipaments, etc., es devaluen i, en contraposició, per què territoris que se sobreinfraestructuren es revaloritzen. És en aquest joc de devaluació i revalorització en el que es basarà sempre la gentrificació. La devaluació abaixa el preu del sòl i, juntament amb un projecte de «millora» a mitjà o llarg termini del territori, atrau inversores de tota mena que veuen en el sòl un potencial d'extracció de plusvàlua (un guany econòmic considerable). L'operació simplificada és «comprar barat per vendre car», però, com es pot controlar la «millora» del territori? Aquí és on entren en joc l'Administració i l'evident coordinació publicoprivada sense la qual la gentrificació no podria donar-se o, com a mínim, no d'una manera tan violenta i «exitosa».

Aquestes definicions, essencials per fer aterrar conceptes complexos en eixos clau de treball, tendeixen a generar desànim, fomentant posicions immobilistes i derrotistes que plantegen un futur poc esperançador. És per això que, davant aquests tres punts clau, proposem tres alternatives des del contrapoder que desmunten el relat hegemònic i obren escletxes d'esperança:

1. La gentrificació és l'única manera que té el model capitalista de construir espai, però no és l'única manera de construir ni d'habitar el territori. Això, tot i que sembli obvi, s'ha d'anar recordant. S'ha situat en molts dels nostres imaginaris com l'única forma de «progrés» territorial, un mal necessari o inevitable, igual que el capitalisme s'ha instal·lat com a única forma de «progrés» econòmic i social. Cal, doncs, desmantellar el monstre de la gentrificació i destapar totes aquestes maneres d'habitar el territori que operen sota altres formes i models relacionals, tant productius com ideològics. Això ens donarà eines per combatre i, alhora, ens permetrà superar aquest «No hi ha res a fer» que ens cala fins als ossos. Un primer pas per desmantellar-lo és entendre'n les entranyes, les bases materials, per comprovar que és un mecanisme molt simple i automàtic, també molt violent i absurd.

2. El model d'extracció de plusvàlua basat en la segregació i l'expulsió requereix grans masses poblacionals molt precaritzades en situació límit, que es veuen privades de drets i recursos alhora que forçades a desplaçar-se per tal que nova població vingui a fer rendible aquests nous territoris «millorats». D'aquí s'extreuen dues mirades poderoses: la primera és que, igual que en el camp laboral passa amb *l'exèrcit industrial de reserva* (mà d'obra a l'atur que permet abaixar els sous i augmentar

la pressió explotativa), en termes d'habitatge i territori cal una gran massa disponible a l'espera per a habitar aquests espais revaloritzats i una altra gran massa susceptible de ser desplaçada (la no rendible). El malestar que comporta aquesta dinàmica és abismal, i això ens permet pensar com afrontar-lo mitjançant sindicats, assemblees, xarxes de suport mutu, etc., i construir una força efectiva contra la minoria explotadora. I si les «ganes» no són suficients i ens falta el mètode, és la mateixa dinàmica de la gentrificació la que ens indica el seu punt dèbil. Que aquesta necessiti, imperiosament, aquests canvis poblacionals basats en la renda del sòl per a efectuar-se ens obre una via de treball: la col·lectivització del sòl com a mecanisme per a la seva ruptura. Si aconseguim desvincular el valor del sòl de les intervencions territorials (infraestructures, serveis, turisme, etc.) la gentrificació perdrà el seu mecanisme de funcionament. Dit així sona molt fàcil, però no ho és gens. Al ser el seu punt dèbil l'han blindat i fortificat, ja que el neoliberalisme porta dècades treballant perquè el sòl sigui el nou nínxol d'extracció de valor, i ha organitzat un model aparentment indestructible. En les properes pàgines anirem desmantellant aquesta «aparent indestructibilitat» i veurem els punts de palanca que podem fer servir per a la seva ruptura.

3. Per a fer «normals» tot aquest seguit de violències extremes i dinàmiques explotatives del capitalisme en general i de la gentrificació en particular cal un treball enorme de *normalització* i *enculturament* que *ens fa aprendre allò normal i, en conseqüència, situar allò estrany*. Ara bé, aquesta «normalitat» no és tan antiga. L'extracció de valor del sòl és un model d'explotació relativament modern. Com a mostra podem parlar de com fa només dues generacions el contracte de renda antiga

era molt habitual, és a dir, que fa menys de cent anys es firmaven contractes indefinits i a preus molt baixos que encara (tot i que molt pocs) perduren avui dia. Allò «normal» fa dues generacions era que l'habitatge fos un bé d'ús i no un bé d'especulació. El treball brutal que el capitalisme ha desenvolupat per construir una «nova normalitat» basada en el rendiment econòmic del territori i la destrucció de l'espai comú ha calat ben fort, però igual que es pot configurar aquesta «normalitat», es pot desmantellar i reconfigurar d'altres maneres. Per entendre'ns: que els desnonaments hagin passat tan ràpidament de ser pràctiques impossibles a una pràctica socialmentment i administrativament normalitzada i, fins i tot, una cosa quasi merescuda per a les persones que no es poden pagar el cost de vida d'un territori, és el que ens preocupa i, alhora, el que ens dona esperança que puguem subvertir-ho.

Cal, doncs, superar el debat «O gentrificació o res», i cal que projectem i construïm territoris plaentment habitables fora de la lògica capitalista. Molts d'ells ja existeixen; vegem, doncs, com operen i com podem ressignificar-los, entendre que no només són espais de resistència i reacció: també són espais propositius i esperançadors, que demostren, ja avui mateix, com pot ser la geografia del futur.

2.3 ORÍGENS I PERSPECTIVES D'ABORDATGE

A grans trets podem parlar de dos grans blocs que es diferencien tant en l'anàlisi de l'origen i la causa de la gentrificació com en les opcions i mètodes d'abordatge i en les eines d'oposició que en podem extreure. Els dos blocs són la *perspectiva cultural* i la *perspectiva materialista*, blocs que es troben connectats de moltes maneres, i que, de fet, cal començar a connectar de manera efectiva.

	Perspectiva cultural	Perspectiva materialista
Orígens	- Fet casual i puntual - Principi d'evitabilitat - Origen local i centrat en l'especulació privada	- Fet estructural i lligat al capitalisme - Principi d'inevitabilitat - Origen global i centrat en la coordinació publicoprivada
Abordatges	- Lectura local - A partir del consum - Estratègies «micro»	- Lectura estructural - A partir de la producció - Estratègies «macro»
Eines	- Política prefigurativa - Espais d'esperança - Reconfiguració d'allò «normal» - Interrelació amb altres opressions quotidianes	- Anàlisi material de la gentrificació - Lectura de les opressions com a estructurals - Canvi de model sistèmic

El punt menys controvertit és el de l'origen. Com veiem a la taula, la perspectiva cultural situa la gentrificació com un fet puntual, evitable dintre del capitalisme i que té una identitat local i basada en la decisió de l'especulació privada. En aquest sentit, és una postura força dèbil a nivell d'anàlisi, ja que la gentrificació és la manera de construir geografia que té el capitalisme i, per tant, és un procés estructural, global

i que necessita la coordinació publicoprivada (sobretot basada en el rendiment de classe) per a desenvolupar-se. Des de la perspectiva materialista la lectura es fa en aquests termes, i sobretot situa el punt de la inevitabilitat, és a dir, que des de la dinàmica capitalista no existeixen altres maneres de produir espai; per tant, no preveu reformismes ni maneres de fer més «humanes», basades en el pacte amb els agents privats. Per a la perspectiva materialista cal una reforma de tot el sistema productiu per a subvertir la gentrificació, ja que parteix de l'anàlisi marxista de la producció capitalista. Això ens porta a teixir estratègies necessàriament «macros», és a dir, que parlin de revolucions, canvis de models productius i grans consignes basades en el socialisme, l'expropiació i la lluita de classes.

Aquest punt comporta el perill de caure en propostes aparentment «inabastables» o «impossibles» (com a mínim avui dia) i ens situa en posicions moltes vegades immobilitzadores, allò que el crític cultural britànic Mark Fisher (1968-2017) anomena *realisme capitalista*. És a dir, si l'única manera d'acabar amb la gentrificació és la revolució, perdem gran part de l'esperança i operativitat diàries. Això no vol dir que no sigui cert; si canviéssim el model productiu a models socialistes o comunistes, canviarien, inevitablement, les relacions de producció també de l'espai i el territori, i la gentrificació perdria el seu element indispensable: l'extracció de valor a partir del sòl cap a mans privades. Però a efectes pràctics aquesta mirada estructural ens deixa en posicions molt febles i reactives. Qui sap fer una revolució a la Catalunya actual? Ara bé, és indispensable aquesta mirada estructural, profunda i revolucionària, tot i que ens cal connectar-la amb la mirada més «micro» que la perspectiva cultural sí que ens aporta.

La perspectiva cultural conté una mirada més local i construeix estratègies a petita escala. Què vol dir això? Que, com moltes altres lluites estructurals (feministes, antiracistes,

antiespecistes, etc.), parteix del fet que el dia a dia és clau per a formular canvis estructurals. Que cal connectar allò més quotidià (conductes, actituds, relacions interpersonals, etc.) amb allò més estructural (producció, legislació, administració, opressions sistèmiques, internacionalisme, etc.). Aquest punt de connexió es tradueix, a la pràctica, en el que es coneix com a *política prefigurativa*[11], que, dit simplement, consisteix a situar en el present les dinàmiques socials que volem en un futur. S'encarna perfectament en molts centres socials okupats autogestionats de l'Estat espanyol, on hi ha una revisió i una responsabilitat molt profundes entorn de la conducta personal i col·lectiva, la circulació de capital, l'ètica política (veganisme i absència d'alcohol i drogues, per exemple), infraestructures i activitats populars, accessibles i locals, consciència ecològica, etc. D'aquesta manera, són molts els circuits econòmics, socials i polítics que es troben *fora* de la lògica hegemònica capitalista[12]. Per entendre la importància de la perspectiva cultural cal entendre que no és només el circuit productiu el que està *capturat* pel capitalisme; ho estan també les nostres relacions socials, de consum, les aspiracions, els interessos, les autopercepcions, la sensació de felicitat, de plenitud, etc. Sense un treball de reconfiguració de la subjectivitat, la imaginació, el desig i el plaer, la revolució seria molt poc emancipadora a mitjà o llarg termini. A més, la política prefigurativa ens dona eines que podem posar en pràctica avui mateix, entorn de la governança, els afectes, la distribució de riquesa, la circulació

11 Srnicek, Nick i Williams, Alex. *Inventar el futuro, poscapitalismo y un mundo sin trabajo*. Ed. Malpaso, 2017.

12 Hi entrarem més en detall en altres capítols; entenem les contradiccions que pot comportar aquesta afirmació, tant en un sentit de necessitat i dependència de molts circuits capitalistes per al desenvolupament de la vida com en la voluntat de no desvincular-se de la lluita territorial diària i els debats entorn de l'accessibilitat d'aquests circuits no hegemònics, ja que no es troben a l'abast de totes les persones ni en tots els territoris del món, ni molt menys.

de capital o les relacions de poder, entre d'altres aspectes, atorgant-nos esperança i satisfacció, dos elements essencials de la lluita territorial.

Si bé en l'anàlisi de la gentrificació la perspectiva materialista ofereix un relat molt més coherent i sistèmic, en estratègies d'abordatge la coordinació entre ambdós blocs és clau. La perspectiva cultural té els seus límits evidents, representats en el famós eslògan «Sigues el canvi que vols veure en el món», que corre el perill de situar la responsabilitat i la culpa del desastre capitalista en les espatlles de les classes populars. L'exemple de responsabilització més evident seria el del canvi climàtic, ja que des dels discursos capturats pel capital sembla que la solució es trobi en la cuina de cadascuna, sense qüestionar l'estructura d'espoli i depredació de l'entorn natural que el capitalisme necessita per funcionar. La política prefigurativa sense una mirada estructural és inútil i contraproduent, igual que la mirada estructural sense accions quotidianes és insuficient i desesperançadora. Un exemple de poder combinatori serien els feminismes, ja que, tot i que quedi molta feina per desmantellar el patriarcat, des de l'inici el van emmarcar en relació amb el desenvolupament capitalista, mai han perdut la mirada estructural i, a partir de treball quotidià i microtàctic, han aconseguit canvis macroestructurals a nivell legislatiu, de subjectivitat i productius i reproductius.

En síntesi, un dels reptes més complexos i alhora més esperançadors que podem projectar avui dia és connectar els malestars quotidians (lloguer, infrahabitatge, pobresa energètica, desnonaments, crisi habitacional, etc.) amb lectures estructurals sistèmiques i accions prou poderoses per suposar un contrapoder (vagues, expropiacions, canvis normatius i legislatius, nous models de producció territorial, etc.). I és el que hem intentat fer durant tot el llibre, exposant projectes que contenen ambdues perspectives i que resolen certs reptes que tenim pendents.

CAPÍTOL 3

LES CONSEQÜÈNCIES DE LA GENTRIFICACIÓ

Les conseqüències que podem identificar dels processos de gentrificació, els seus impactes en el territori construït, el teixit social i les nostres idees i subjectivitats són conceptes clau que treballarem des de l'ecologia, i no és gratuït, ja que són moltes les propostes del poder hegemònic que vehiculen la gentrificació a través de conceptes d'ecologia urbana (higienisme, urbanisme verd, biodiversitat, etc.), i també són moltes les propostes dissidents que s'han centrat en l'estudi de l'ecosistema territorial per desenvolupar projectes emancipadors, des d'estructures territorials com les ZAD (*Zona A Defender*) fins a estudis feministes llatinoamericans que relacionen la lluita per l'autodeterminació amb la terra, el cos i la identitat. També trobem projectes com Jackson Cooperation, que treballen els ecosistemes econòmics, democràtics i autodeterminats de la població negra del sud dels EUA, entre molts altres exemples. L'ecologia, a més, ha estat un camp d'estudi ample des del punt de vista geogràfic i urbanístic; en són mostra el geògraf rus Piotr Kropotkin (1842-1921) i el biòleg i botànic escocès Patrick Geddes (1854-1932), que treballaven territori i ecologia de manera intensament interrelacionades. També és bàsic destacar la constant visita dels estudis territorials a l'obra de la biòloga estatunidenca Lynn Margulis (1938-2011) per connectar processos geogràfics amb estudis del camp de la biologia, així com les propostes dels filòsofs francesos Gilles Deleuze (1925-1995) i Félix Guattari (1930-1992).

Tot i que el concepte de «gentrification» com a tal el devem a la sociòloga britànica Ruth Glass (1912-1990) a la dècada del 1960, els mètodes que descriurem durant tot el llibre són pràctiques bàsicament colonials que fa segles que s'executen arreu del món i basant-se en l'hegemonia europea blanca. Us convidem a tenir sempre a la ment aquesta relació entre pràctica colonial i gentrificació, perquè ens aportarà molt material per a l'anàlisi de dinàmiques del seu procés més intern i material i informació de propostes emancipadores i poderoses, sobretot enllaçades amb les perspectives ecologistes, antiracistes i, evidentment, feministes i de classe.

Vegem primer com s'estructura el concepte d'*ecosofia* de Félix Guattari, que ens permetrà analitzar els impactes de la gentrificació per després enllaçar-ho amb dos estudis que es troben travessats per les qüestions descolonial i de gènere: la *necropolítica* de l'historiador camerunès Achille Mbembe (1957) i el concepte de *sobirania residencial* de l'antropòloga aragonesa Irene Sabaté Muriel (1979).

3.1 ECOLOGIA TERRITORIAL

De què parlem quan parlem d'ecologia? Potser el primer que ens ve al cap és la natura i, sobretot, espais verds. Llavors potser comencem a imaginar un ecosistema ben equilibrat, divers biològicament parlant, amb bona qualitat de l'aire, l'aigua i el sòl. Si hi seguim pensant potser definiríem ecologia com la lògica de les bones pràctiques pel medi ambient, aquelles que no només no el danyin sinó que en permetin la regeneració i el desenvolupament.

Si arribem aquí podem pensar que per a la reproducció d'un sistema ambiental, per a la seva regeneració, ens cal parlar, també, de l'ecologia dels mitjans de producció humans (extracció, processament i transport de recursos, configuració, distribució i consum de béns, etc.), i ens cal

parlar de tota la trama que socialment hem desenvolupat: comunicacions, mobilitat, alimentació i un llarg etcètera de camps socials clarament interrelacionats. Arribaríem a parlar d'emissions de CO_2, temperatura de la Terra, risc de biodiversitat i extincions, contaminació, acumulació de residus, etc.

El capitalisme i l'ecologia són incompatibles, ja que aquest model productiu de devastació i extermini va clarament en contra de les necessitats ecosistèmiques i la reproducció de la vida a la Terra. L'escalada de l'*ecocidi* que estem vivint en directe es pot situar en origen en la revolució industrial i el desenvolupament dels mitjans de producció, a partir del segle XVIII, perquè fins llavors la humanitat es trobava certament limitada tècnicament per a suposar una força capaç de destruir el planeta. Models productius hegemònics anteriors com el feudalisme o l'esclavisme podem dir que eren ecològicament positius, en termes d'emissions, temperatura, biodiversitat, regeneració dels recursos naturals, etc. Però alhora estarem d'acord que aquests models socials previs al capitalisme també reproduïen condicions de treball i relació completament violentes i, sense cap mena de dubte, insostenibles socialment. En aquest punt ens podem trobar amb l'apunt filosòfic de Guattari en què es pregunta: què vol dir que alguna cosa sigui sostenible?

La resposta la trobem en termes molt amplis; hi incloem, evidentment, la sostenibilitat ambiental, però altres ecologies són igualment importants: parlem de justícia social, de distribució de riquesa, de presència o no de violències, de lliure exercici del plaer, de construcció del desig i de la identitat, de vivència de la felicitat, de cura en els afectes i també de cultiu de la cultura, del sentit de pertinença, d'autodeterminació, de corresponsabilitat, etc.

Que un territori sigui sostenible, doncs, requereix un ecosistema molt complex amb variables no només ambientals, sinó també socials i psicoidentitàries. És aquí on podem

començar a parlar del concepte d'*ecosofia*[13]. Guattari descriu l'ecosofia com la relació necessària entre l'ecologia mental, la social i l'ambiental. Perquè només cuidant d'aquestes tres esferes podem parlar de *sostenibilitat*. I és en aquestes tres esferes on la gentrificació ve, precisament, a impactar.

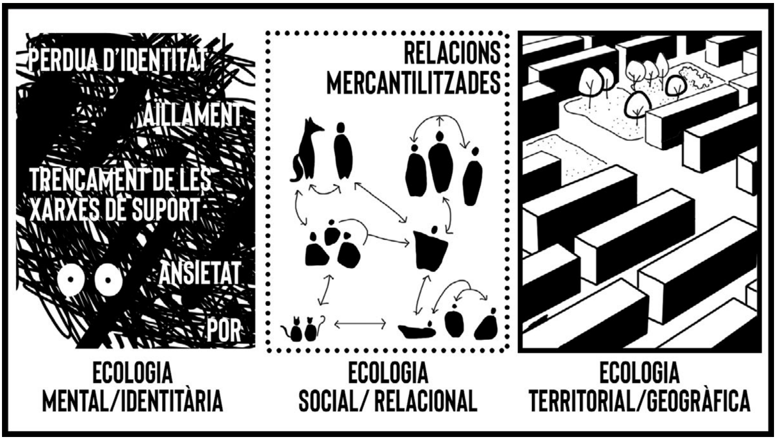

En els primers capítols hem pogut desenvolupar dos punts bàsics: que tot s'encarna, que tot pren presència física; i que la gentrificació, essent l'encarnació del capitalisme en el desenvolupament territorial, és un procés eminentment violent, basat en l'espoli, l'explotació i la segregació poblacional. Així doncs, podem imaginar que tota aquesta violència, inevitablement, també pren presència física, tant en un sentit territorial com en un sentit de relacions socials i en un sentit corporal i identitari. Si observem qualsevol procés de gentrificació passat o present veurem com canvia per complet el paisatge territorial, els seus codis i els seus usos, així com la població que l'habita i les seves relacions socials, i també veurem com tota aquesta violència

13 Guattari, Félix. *Las tres ecologías*. Pre-textos, 2005.

s'instal·la en forma de malestars i condicions mentals, per desgràcia cada cop més «normalitzades».

Potser aquestes afectacions (territorials, socials i psicoidentitàries) són lògiques, però per a nosaltres és molt important remarcar-ho, ja que és habitual que les «solucions» o estratègies contra la gentrificació passin per estudis del sòl i la producció de l'espai, i no per les relacions que es donen en aquests espais i aquests sòls, i molt menys per les repercussions psicoidentitàries que comporten. Ara bé, cada vegada es veuen més estudis que entrellacen territori, comunitat i condició psicològica. Ens interessa ressaltar el fet essencial que cal tenir sempre present en la lluita contra la gentrificació i en les propostes alternatives d'habitar el territori: si el seu impacte és en aquestes tres escales (mental, social i geogràfica), la seva lluita també les ha de contenir, així com qualsevol proposta emancipadora.

Ens expliquem.

La gentrificació té unes conseqüències concretes:

- **Geogràfiques/Ambientals**: a partir del canvi del paisatge urbà, la producció de territoris completament anònims i hostils, la destrucció de l'espai comú, la construcció de ficcions territorials, l'amuntegament de persones per pur rendiment econòmic, la devastació de geografies en pro del lucre privat, l'edificació massiva sobre antics paisatges populars, etc.

- **Socials/Relacionals**: ho veiem en l'expulsió de les veïnes del territori, la imposició de nous codis i usos al servei de l'especulació i l'enriquiment particular, la destrucció de la xarxa comunitària, la desposseció dels sabers populars, la destrucció de la memòria col·lectiva (memoricidi), la imposició de models de relació hegemònics com el de família nuclear blanca heterosexual, etc.

- **Psicoidentitàries/Mentals**: mitjançant l'exposició permanent a la violència administrativa i judicial, la pèrdua de la pertinença i de la llar[14] que ens sustenta la vida, aïllant-nos socialment, situant la responsabilitat de tots aquests dolors socials com a culpes particulars, que deriven en totes les condicions mentals i malestars encarnats que vivim a bastament (depressions, angoixes, ansietats, insomnis, inseguretats, incertesa vital, etc.).

I si l'agressió ens impacta, les respostes i propostes emancipadores també han de treballar en aquestes tres esferes. Tan important serà, doncs, com s'edifica l'entorn construït, com quines relacions de producció i socials establim entre els éssers que l'habitem, així com la relació que mantenim amb les subjectivitats, imaginaris i identitats. Cal tenir present sempre aquesta triple escala en l'anàlisi tant dels impactes de la gentrificació com en l'estudi dels projectes emancipadors que la confronten. És en aquest concepte d'ecosofia on hem trobat molta llum i mètode de treball tant intern com de relació amb altres col·lectius i de producció material de tot el que fem com a col·lectiu.

3.2 LA GENTRIFICACIÓ COM A PROCÉS COLONIAL

De manera arriscada podem dir que *gentrificació* és el terme que utilitzem per referir-nos als mètodes colonials quan s'apliquen en territoris del nord global. És a dir, que quan parlem d'ocupació territorial i extracció de recursos al sud global podem parlar de colonialisme, i quan ho fem

14 Entendrem *llar* en un sentit extensiu: no només el de l'espai habitable entre quatre parets i un sostre sinó com a tot el conjunt d'infraestructures, espais i relacions socials que ens sostenen com a éssers i ens permeten i faciliten la reproducció de la vida.

al nord global ens serà més fàcil parlar des del concepte de gentrificació.

Aquest, doncs, es basa en tres fases principals: l'abandó de territoris per a la seva devaluació, la seva revalorització i captura, i finalment l'extracció dels recursos que conté. Si anem una mica més a l'arrel d'aquesta seqüència, podem veure que el capitalisme abandona i estigmatitza certs territoris; això en fa baixar el valor del sòl i els immobles, alhora que situa les seves habitants com a perilloses, salvatges i incíviques. Amb aquest panorama, molts cops premeditat i enllaçat amb polítiques racistes i classistes, les administracions i les corporacions venen a «salvar» aquests territoris «desemparats». Al dissenyar el territori a partir del benefici privat i no del bé comú, les intervencions que realitzen per «sanejar» o «millorar» el territori es basen en inversions publicoprivades que esperen un rendiment econòmic i, per tant, estableixen una divisió clara entre qui pot pagar i, per tant, es pot quedar, i qui no pot pagar i, per tant, ha de marxar. La gentrificació opera en una divisió poblacional segons la seva rendibilitat, i atrau usuàries que faran lucratiu el territori alhora que expulsa (o esborra del mapa) aquelles que no aportaran beneficis.

Aquesta diferència entre qui es queda i qui marxa, però, no només cal llegir-la des de l'òptica de classe; en el procés de gentrificació es construeixen fronteres tant físiques com simbòliques que mobilitzen i immobilitzen parts de la població en funció de moltes altres qüestions, com la construcció del gènere, la raça o la capacitat, i altres factors com l'edat i la ideologia política, per posar-ne alguns exemples. La perspectiva de «marxar» d'un territori es pot llegir, alhora, des de lectures com el desnonament en si mateix i també des de perspectives més amples com la matança, el genocidi, la deportació o la clausura.

Aquest és un procés de gentrificació «clàssic» i la seva representació en fronteres que situen allò permès i allò

exterminable de l'espai. Això ens serveix per veure la relació que s'estableix amb els eixos colonials d'ocupació territorial. En aquests casos és habitual trobar-hi un procés de denigració de la població originària i una consideració de les seves estructures, tecnologies i ideologies com a «salvatges», «ancestrals» i/o «no civilitzades». Aquest procés d'estigmatització porta a un període de «civilització» i d'«alfabetització», un procés disciplinari d'adaptació a la «normalitat», sobretot en termes morals i de desig, a més de tecnològic i econòmic. Un cop el territori es troba sotmès a les normes i els codis occidentals blancs, es procedeix a l'extracció devastadora, tant del territori físic com dels cossos que l'habiten i les seves identitats. Tenim, doncs, uns eixos comuns entre gentrificació i procés colonial que tindrien aquestes fases bàsiques:

ABANDÓ – REVALORITZACIÓ – EXTRACCIÓ
DENIGRACIÓ – ALFABETITZACIÓ – ESPOLI

En totes les fases del procés hi trobem reconfiguracions espacials que impacten en el paisatge, els circuits de producció de béns, la mobilització de població i la construcció de fronteres (físiques o simbòliques), així com en la inscripció de nous modes relacionals i en les identitats i autopercepcions de la població. Impactant directament en l'ecologia geogràfica, social i psicoidentitària: l'ecosofia que hem vist amb Guattari.

I ara, centrant-nos en el camp geogràfic, podem veure com en tot aquest procés d'ocupació territorial i espoli el colonialisme necessita operar a partir de:

LA DELIMITACIÓ I EL CONTROL GEOGRÀFIC.
Li cal mapejar, cartografiar, establir certes fronteres i, sobretot, determinar-ne la propietat i el marc administratiu sota el qual exercir el poder. Parcel·la i tritura l'espai i el

reparteix entre agents especulatius en base als interessos de lucre i extracció de valor.

LA INSCRIPCIÓ DE NOVES RELACIONS I CODIS.

- **En termes espacials**: Construir fronteres (físiques i simbòliques) i infraestructures per a l'exercici del poder i establir nous models de propietat del sòl, els mitjans i els recursos, així com de distribució espacial, des del tipus de planejament fins al tipus de paisatges i arquitectures.

- **En termes socials**: Inscriure nous codis cívics i penals, construir una concepció vàlida de comunitat i família i determinar nous models de relació econòmica, incloent els circuits de reproducció social (segregació de funcions a partir del gènere, per exemple).

- **En termes psicoidentitaris**: Imposar nous codis morals i canvis en els patrons de desig i expectativa vital (en termes de sexualitat, família, productivitat, benestar, etc.), així com identificar quins cossos, identitats, ideologies i coneixements són possibles i, sobretot, quins no, localitzant l'estranyesa i allò «salvatge», «monstruós» i «socialment perillós», així com allò vàlid i «veritable» en contraposició.

L'EXTRACCIÓ I EL CONTROL DELS RECURSOS.
Organitzar i construir els circuits de connexió amb el mercat colonialista europeu; situar en els territoris ocupats un control polític alhora que un control productiu/empresarial a partir del poder sobre els mitjans de producció.

Controlar, *inscriure* i *extreure* són les tres estratègies geogràfiques que descriuen els processos colonials, que operen en paral·lel i alhora per tot el territori ocupat, a ritmes diferents en funció de molts condicionants, tant

materials com simbòlics i culturals. Si en fem una lectura comparativa, veurem com tots aquests elements es van complint també en els processos de gentrificació: un control geogràfic i una delimitació espacial de l'entorn amb el qual es vol especular; una inscripció de nous codis econòmics, socials, relacionals, d'expectativa i desig; i una extracció de recursos basada en la mobilització i immobilització de la població, diferenciada entre rendible i no rendible, i entre permesa i no permesa.

Fins aquí hem descrit les estratègies colonials en termes geogràfics; visitem ara els estudis d'Achille Mbembe i Irene Sabaté Muriel per a veure'n les conseqüències i treballar conceptes que aquests treballs posen en diàleg perquè tracten, de manera directa, la qüestió de la sobirania i el poder. Mbembe des del que anomena *necropolítica*, que seria la capacitat de decidir qui viu i qui mor; i Sabaté Muriel des del que bateja com a *sobirania residencial*, que s'entén com la capacitat de decidir on viure i sota quines condicions (integrant el dret a desplaçar-se i el dret a quedar-se).

3.3 LA TRIPLE PÈRDUA - ACHILLE MBEMBE

Achille Mbembe és un historiador camerunès nascut l'any 1957. Ha construït la seva bibliografia entorn de les polítiques de segregació al sud global en general i a l'Àfrica en particular, les lleis i violències a les colònies i postcolònies, i la qüestió negra des de la perspectiva decolonial i antiracista. L'any 2006 publicà un text que ens sembla clau per a la comprensió de la dimensió colonial de la gentrificació, titulat *Necropolítica*[15]:

15 El podeu trobar traduït a l'espanyol: Mbembe, Achille. *Necropolítica*. Ed. Melusina, 2011.

> [Aquí es] planteja una concepció radical i transgressora de la relació entre l'Estat i la ciutadania, la necropolítica, revers de Ia noció foucaultiana de biopoder, i desvela noves formes de dominació, submissió i tribut, en particular al continent africà postcolonial. No obstant això, aquesta anàlisi s'aplica al conjunt del tercer món i és, així mateix, extensiva al quart món, és a dir, a aquella població pertanyent al nostre primer món que, tanmateix, viu en un estat d'absoluta precarietat; pàries que no han estat expulsats de la societat del benestar, sinó que n'ocupen els marges; éssers invisibles que habiten no-llocs (el carrer, els aeroports, les estacions de tren, els hospicis, etc.) i la vida dels quals, com veurem, es troba en mans del necropoder.
>
> [...]
>
> També s'al·ludeix a Necropolítica a la cosificació de l'ésser humà pròpia del capitalisme, que explora les formes mitjançant les quals les forces econòmiques i ideològiques del món modern mercantilitzen i reifiquen el cos: s'estudia de quina manera aquest esdevé una mercaderia més, susceptible de ser rebutjada, contribuint a anihilar la integritat moral de les poblacions. Les persones ja no es conceben com a éssers irreemplaçables, inimitables i indivisibles, sinó que són reduïdes a un conjunt de forces de producció fàcilment substituïbles.[16]

Aquí trobem una concepció de la sobirania situada en la capacitat de «decidir qui pot viure i qui ha de morir», establint una distinció essencial entre qui pot exercir aquesta sobirania i qui s'ha de sotmetre a la necropolítica. Les desposseïdes del món es veuen abocades a les violències de l'exercici d'aquest

---

16 Falomir Archambault, Elisabeth. «Introducció» dins *Necropolítica*, 2011.

poder estatal i corporatiu, que les situen en un estat vital que l'artista palestí Firas Shehadeh (1988) anomena zona del no-ser, un estat de la vida on no et pertany ni la pròpia vida[17].

L'assaig de Mbembe és molt interessant i útil en molts sentits, i si bé les situacions que relata ens poden semblar llunyanes (geogràficament i políticament parlant), les mecàniques que descriu sobre l'exercici del poder necropolític i les de la gentrificació es troben més a prop del que sembla. A més, de necropolítiques evidents n'hem viscut i en vivim dia a dia també en territoris europeus. Pensem en la caça de bruixes, els feminicidis sota la lògica patriarcal i la cultura de la violació, indústries com la càrnia, on se sistematitza la matança d'éssers en cadena, o situacions històriques que poden semblar puntuals però són estructurals. El nazisme i els camps d'extermini o els assassinats de la violència immobiliària també ens poden servir d'exemple, cada dia més situat en termes estructurals.

Ens interessa destacar la relació que té la sobirania amb la desposseessió, perquè veurem que és un factor determinant en els nostres estudis de la gentrificació. La pèrdua (robatori) de certs drets i capacitats ens situen en aquesta *zona del no-ser*, totalment exposades als interessos del capital i les seves dinàmiques d'explotació, mobilització i extermini. Per a Mbembe existeix una triple pèrdua:

> La condició de l'esclau és, per tant, el resultat d'una triple pèrdua: pèrdua d'una «llar», pèrdua dels drets sobre el seu cos i pèrdua del seu estatus polític. Aquesta triple pèrdua equival a una dominació absoluta, a una alienació des del naixement i a una mort social (que és una expulsió fora de Ia humanitat).[18]

17 Shehadeh, Firas. *I came from there*. Col·lecció MACBA. Centre d'Estudis i Documentació, 2016.

18 Mbembe, Achille. *Necropolítica*, 2011.

Una **pèrdua de la llar** en un sentit extensiu. De la casa física, però també del dret a accedir-hi o sortir-ne, una amenaça permanent a la mobilització o un segrest que t'impedeix fugir-ne. La llar entesa com l'espai físic que s'habita (la casa), però també el seu entorn construït, les infraestructures materials i simbòliques que la sustenten, les xarxes comunitàries, la memòria col·lectiva i la capacitat de gestió de tot aquest hàbitat.

Una **pèrdua de l'estatus polític** en tant que localització de la «ciutadania» i, per tant, la «no-ciutadania», és a dir, qui té drets i qui no. Aquesta «expulsió fora de la humanitat» que ve a justificar qualsevol atrocitat que s'exerceixi contra allò salvatge, contra allò monstruós, allò no-humà[19]. Si bé Mbembe se centra en la construcció de la raça per treballar aquesta pèrdua, és evidentment extensible a molts altres aspectes de la reproducció social. Podem veure'n els enllaços amb el patriarcat, el capacitisme, l'especisme, l'edatisme, etc. La qüestió és situar perfils socials «amb drets» i, per tant, capaços d'exercir la sobirania, i perfils «sense drets» i, per tant, desposseïts de la capacitat de decidir sobre la seva pròpia vida.

Per últim, tenim la **pèrdua dels drets sobre el propi cos**, que ens cal entendre en termes d'exposició permanent a la violència, tant institucional com corporativa. És a dir, que situa certs cossos i identitats en un estat de perill constant, ja que són susceptibles de rebre identificacions, qüestionaments, agressions, tancaments, escorcolls, mobilitzacions i exterminis en qualsevol moment. Aquesta exposició s'aconsegueix mitjançant una despossessió de les capacitats d'autodefensa[20], de la capacitat de resposta

---

19 Al capítol «Com sostenim la vida comunitària?» fem una anàlisi més detallada de la construcció d'aquesta *normalitat* i *monstruositat* social.

20 Sobretot al tercer bloc, «La producció permanent d'espai», analitzem com es construeix aquesta privatització de la violència territorial i com es pot configurar l'autodefensa material i simbòlica.

a l'agressió. I això, històricament, s'ha realitzat per mitjà de la *privatització* de la violència, que, sota el criteri de la dominació, passa a anomenar-se «exercir la força» per a una «positivitat» i «legitimitat»; la «violència» s'exerceix sempre des del qüestionament del seu domini i abús. La força (violència privatitzada) es pot exercir només en una direcció: la del domini i la submissió.

Aquesta triple pèrdua és el que condiciona la nostra capacitat de reproduir la vida i autodeterminar-nos com a éssers i comunitats. Trobem una pèrdua de la llar evident, en un sentit literal i extensiu; una pèrdua de la identitat i els drets de ciutadania en funció del rendiment econòmic i els vectors d'opressió; i una pèrdua dels drets sobre el propi cos davant d'una privatització de la violència i una exposició permanent a aquestes agressions.

Irene Sabaté Muriel agafa l'herència de tot el debat entorn de la sobirania i ho situa en uns termes més concrets relacionats amb l'habitar i, sobretot, amb les relacions que estableix aquesta sobirania amb la construcció del gènere dintre el patriarcat.

3.4 LA SOBIRANIA RESIDENCIAL - IRENE SABATÉ MURIEL

Irene Sabaté Muriel, nascuda l'any 1979 a Saragossa, és antropòloga social i professora de la UB en Antropologia Econòmica i Urbana. Té una llarga trajectòria en investigació i militància entorn del dret a l'habitatge i els ecosistemes territorials, les violències que exerceix el capitalisme en les comunitats i la qüestió del gènere en tots aquests processos. El 2024 va publicar el seu darrer llibre, *Un lugar donde volver. Mujeres en lucha por una habitación propia*, on proposa

el concepte de *sobirania residencial*, un element clau per a aquesta publicació[21], i que descriu així:

> L'arrelament social, la creació i conservació de xarxes de cura i suport mutu basades en el parentiu, l'amistat o el veïnatge; l'accés a equipaments com escoles o centres sanitaris, els quals, alhora que proveeixen serveis i propicien l'exercici de dret, aporten certesa a les trajectòries vitals; la protecció davant de formes de violència física i simbòlica presents en certs espais públics i privats; l'accés a transport públic i la proximitat amb les oportunitats laborals; la possibilitat de la participació en lluites col·lectives situades, que al seu torn aporten sentit i identitat a l'espai i els seus habitants, i que, de vegades, representen formes pioneres d'autodeterminació de les condicions d'habitació, del que anomenarem «sobirania residencial»[22].

Habitar un territori és molt més que el sostre que ens empara. És tot aquell ecosistema que ens permet reproduir la vida en termes productius i de cures, oci, mobilitat, consum, cultura, etc. Podem establir que la possibilitat d'habitar un territori passa per construir una xarxa material i simbòlica que ens permeti sostenir la vida. I tan important serà el sosteniment d'aquesta xarxa com la capacitat de marxar d'entorns que no ens assegurin aquesta reproducció de la vida. Parlem de situacions de violència, incertesa, malestar, por, incomoditats, etc. Des de la perspectiva de la sobirania de Sabaté Muriel la clau és la capacitat de decidir on es vol habitar i, sobretot, sota quines condicions.

---

21 Al QR del bloc *La geografia de classe* hi podreu trobar material complementari entre el qual hi ha una entrevista amb Sabaté Muriel entorn del concepte de *sobirania residencial*.

22 Sabaté Muriel, Irene. *Un lugar donde volver*. Bellaterra Edicions, 2024.

Això s'enllaça profundament amb els estudis de Mbembe. La pèrdua de la llar i la seva extensió, la pèrdua de la identitat i la pèrdua dels drets sobre el propi cos són factors essencials de l'exercici de la sobirania residencial, d'aquesta capacitat de decidir sobre l'hàbitat on volem reproduir la vida.

Des dels seus estudis en clau de gènere, Sabaté Muriel ens proposa que la capacitat de desplaçament en el capitalisme patriarcal es troba completament condicionada pels interessos de mercat i de domini de gènere, i situa com a especialment violenta l'experiència per a dones cis i identitats dissidents. Les situacions d'incertesa habitacional a les quals es veuen abocades fa especialment rellevant aquesta òptica d'estudi per a la gentrificació. D'igual manera que són moltes les experiències de mobilitat forçada i mudança permanent, trobem que la sobirania residencial amplia el marc d'estudi també a les situacions de clausura i restricció d'aquesta mobilitat.

Per a la sobirania residencial, doncs, serà tan important l'autodeterminació de quedar-se com la capacitat de marxar i desprendre's del dolor i els malestars. El cas més evident és el que podem anomenar *segrest domèstic*, on la incapacitat d'emancipar-se per part de moltes dones (per no separar la família tot i la violència masclista, per la impossibilitat del pagament d'un lloguer en un habitatge digne i sota condicions favorables o per abús psicològic, entre molts altres motius) es podria llegir com un segrest de les condicions de sobirania, de la capacitat de decisió. Aquest segrest es reprodueix tant en les concepcions de la llar que tenim en les nostres subjectivitats com en les realitats del mercat immobiliari i les regulacions legislatives que apuntalen la família nuclear i les expectatives habitacionals (ajudes, subsidis, amenaces administratives, preu del lloguer, desitjos patriarcals, judicis socials, estàndards de moral, etc.).

Per entendre bé el concepte de *sobirania residencial* ens caldrà una lectura de la clausura i la restricció de moviment en termes més amplis que són travessats per les construccions racistes i de classe, evidentment, i que no només tenen a veure amb l'habitatge en si, sinó també amb totes aquelles infraestructures pensades per a la immobilització de població, tant en termes físics (presons, CIE, escoles, residències de gent gran, etc.) com en termes socials (deutes econòmics, fixació a un espai de treball, responsabilitats familiars, etc.).

Cal destacar que des d'aquesta perspectiva en concret és com entenem la sobirania, des d'una mirada de la mobilitat i la distribució dels cossos en l'espai capitalista. Si bé en Mbembe podem veure un exercici del poder basat a permetre la vida o executar la mort, en Sabaté Muriel ho veiem en termes de gestió d'aquesta vida, més biopolítics que necropolítics. El punt clau aquí és que ambdues perspectives consideren els conceptes de «llar», «identitat» i «cos» com a factors clau per als estudis geogràfics, tant en un sentit de violències i agressions com en un sentit de potencial emancipació; per tant, són elements claus en els estudis de la gentrificació i les resistències que hi podem organitzar.

Com bé sabem, davant tota agressió hi ha sempre una resposta, i gràcies a la feina de milers de col·lectius per tot el territori podem identificar i deixar-nos travessar per propostes realment emancipadores, inspiradores i esperançadores. Des de les ZAD fins a «los caracoles» zapatistes de Mèxic, passant pel Moviment Sense Terres brasiler, la Viena Roja, les cooperatives de Baltimore, Errekaleor a Gasteiz, tots els centres socials okupats i/o autogestionats del territori espanyol, les xarxes de suport mutu i un llarg etcètera de propostes.

Índex

PRÒLEG
La ciutat com a símptoma:
imaginaris, cossos i sobiranies en disputa 5

INTRODUCCIÓ 19

Capítol 1
Una publicació autogestionada 21
1.1 Context del llibre 23
1.2 Qui som memòria, lluita i resistència? 25

Capítol 2
Què és la gentrificació? 29
2.1 Tot s'encarna. 30
2.2 Què és la gentrificació? 34
2.3 Orígens i perspectives d'abordatge 39

Capítol 3
Les conseqüències de la gentrificació 45
3.1 Ecologia territorial 46
3.2 La gentrificació com a procés colonial. 50
3.3 La triple pèrdua - Achille Mbembe 54
3.4 La sobirania residencial - Irene Sabaté Muriel 58

Capítol 4
Els tres eixos de la gentrificació 63
4.1 Els eixos del capitalisme i de la gentrificació 63

EIX 1 69

Eix 1 part 1
Acumulació per despossessió 71
1.1 Situem l'acumulació i la despossessió 72
1.2 De territori a urbanisme 75
1.3 Privatització, liberalització i financerització del territori 85

Eix 1 part 2
Com col·lectivitzem el sòl? 93
2.1 El comunal i el tancament de terres 93
2.2 Una societat de propietàries 99
2.3 Cal col·lectivitzar el sòl, i és urgent 108
2.4 Com col·lectivitzem el sòl? 110
2.5 Eines i capacitats administratives 116
2.6 Eines i capacitats en cessió d'ús 123
2.7 Eines autogestionàries 131

Eix 1 part 3
Com ens reapropiem del llenguatge territorial? 139
3.1 Construint la idea de «modernitat territorial» ... 139
3.2 El París de Haussmann, 1860 146
3.3 El llenguatge en la representació del París modern 149
3.4 El *render* com a profecia autocomplerta 154
3.5 Imaginació vs. Gentrificació 159

EIX 2 165

Eix 2 part 1
Geografia de classe 167
1.1 El paper de la geografia 167
1.2 Creixement desigual 171
1.3 La *rent gap* o potencial diferència de renda 174
1.4 La frontera urbana 186

Eix 2 part 2
Com organitzem la lluita pel territori?.................191
2.1 Les fases de la gentrificació..................191
2.2 La High Line de Nova York, un cas exemplar...194

Eix 2 part 3
Com sostenim la vida comunitària?..................225
3.1 La frontera com a encarnació de la disputa territorial.....................226
3.2 Friccions de classe i urbanisme hostil..........229
3.3 Suficiència pública i luxe privat...............236
3.4 Hi ha altres maneres de viure el territori?......241
3.5 Què vol dir habitar?..........................243
3.6 Estructures populars i barricades simbòliques...246

EIX 3...255

Eix 3 part 1
La producció permanent d'espai.....................257
1.1 Els agents de l'espai: producció, traducció i vivència..............258
1.2 Com s'elaboren els plans urbanístics a Catalunya?...................263
1.3 Les fases d'un pla urbanístic...................270
1.4 Preparant la lluita territorial..................277

Eix 3 part 2
Com ens autodefensem territorialment?..............281
2.1 On se situa «El Barco»?.........................285
2.2 El Pla Caufec...................................290
2.3 La ruïna ideològica.............................293
2.4 Autodefensa tècnica.............................299
2.5 Organització i contrapoder......................308

Eix 3 part 3
Com edifiquem físicament l'espai habitable? 313
3.1. Com imaginem la llar? 315
3.2. Arquitectura disciplinària 319
3.3. Una mirada feminista i descolonial de l'habitatge 328
3.4. La casa del futur 332
3.5. Els reptes de l'autogestió: el disseny prospectiu 338

CONCLUSIONS 347
Desmantellar el monstre 349
La fi de la història 350
Imaginar un futur plaentment habitable 355

BIBLIOGRAFIA PER BLOCS 361

Motxilla econòmica

En un exercici de transparència, hem decidit exposar quins són els costos que hi ha darrere de la publicació de cada llibre. Creiem totalment necessària l'accessibilitat a la cultura i la necessitat de generar-la des de posicions crítiques. Intentem que els preus dels nostres llibres no siguin desorbitats, però que, alhora, siguin viables per a sostenir el projecte.

Esperem que això ajudi les lectores a prendre consciència del que suposa. El preu de venda d'aquest llibre es divideix de la següent forma:

Impressió i postimpressió	3,37 €
Edició	2,40 €
Recuperació de la inversió	1,76 €
Autoria	2,00 €
Correcció	1,70 €
Distribució	2,00 €
Llibreria	6,00 €
IVA	0,77 €
PVP	20 €

Ecologia del llibre

Cada vegada que es comparteix un llibre, l'impacte ecològic d'haver-lo produït es divideix entre dos. Si es comparteix una altra vegada es divideix entre quatre, una altra entre vuit... Així, fins a l'infinit.

És per això que incloem, en cadascuna de les nostres edicions, un full de més; perquè s'hi anotin les persones que han compartit el mateix llibre.

Nom	Data	Lloc

Aquest llibre es va acabar d'imprimir
el març del 2026, Barcelona.
Construint camins de lluita i resistència,
cada dia més organitzades,
fem front al monstre de l'especulació capitalista.